

РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БІОЕКОНОМІКИ

FORMATION OF THE MODEL OF PUBLIC REGULATION OF DEVELOPMENT OF BIO ECONOMY

У статті розглянуто алгоритм формування механізму державного регулювання розвитку біоекономіки. Визначено основні завдання державного регулювання розвитку біоекономіки з позицій макро- та мікро-рівнів. Окреслено основні методи державного регулювання розвитку біоекономіки, зазначено його основні функції. Побудовано модель державного регулювання розвитку біоекономіки в Україні.

Ключові слова: біоекономіка, методи державного регулювання, функції держави, державна політика, сталий розвиток, соціальне партнерство.

В статье рассмотрен алгоритм формирования механизма государственного регулирования развития биоэкономики. Определены основные задачи государственного регулирования развития биоэкономики с позиций макро- и микроуровней. Определены основные методы государственного регулирования развития биоэкономики, указаны

его основные функции. Построена модель государственного регулирования развития биоэкономики в Украине.

Ключевые слова: биоэкономика, методы государственного регулирования, функции государства, государственная политика, устойчивое развитие, социальное партнерство.

The algorithm of formation of the mechanism of state regulation of development of bio economy is considered in the article. The main tasks of state regulation of development of bio economy from the positions of macro- and micro levels are determined. The main methods of state regulation of development of bio economy are defined and its main functions are indicated. A model of state regulation of the development of bio economy in Ukraine was constructed.

Key words: bio economy, methods of state regulation, state functions, state policy, sustainable development, social partnership.

УДК 338.2

Бутенко В.М.

к.е.н., доцент, докторант кафедри економічної теорії
Національний університет біоресурсів і природокористування

Постановка проблеми. Сьогодні важливим чинником забезпечення стабільного розвитку України в довгостроковій перспективі є розвиток біоекономіки, яка здатна забезпечити вирішення багатьох соціально-економічних питань та сталий розвиток країни. Сучасні виклики потребують спрямовувати зусилля держави в напрямі забезпечення відповідного рівня безпеки (енергетичної, продовольчої, екологічної тощо) та глобальної конкурентоспроможної біоекономіки, яка повинна стати основою модернізації та побудови постіндустріальної економіки шляхом виходу України на лідируючі позиції у сфері розвитку біотехнологій, зокрема за окремими напрямами агробіотехнологій, біоенергетики, біомедицини, промислової біотехнології. Таким чином, питання формування механізму державного регулювання розвитку біоекономіки є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим аспектам державного регулювання у певних галузях, що входять до складу біоекономіки, присвячені роботи Л. Антонова [1], А. Діброва [2], М. Корецького [3], О. Мордвінова [4]. Загальні методи, функції та засоби державного регулювання вивчалися такими вченими, як, зокрема, В. Воротін [5], В. Геєць [6], В. Дикань [7], Г. Павлова [8]. Питання розвитку біоекономіки в Україні розглядалися В. Байдалою [9], М. Талавирею [10],

Г. Гелетухою [11]. Однак чимало теоретико-методологічних питань сутності та складових механізму формування й реалізації державного регулювання у сфері розвитку біоекономіки в Україні, а також визначення напрямів його вдосконалення в сучасних умовах залишаються недостатньо дослідженими.

Постановка завдання. Метою роботи є теоретичне обґрунтування сутності, ролі та функцій державного регулювання, а також побудова моделі державного регулювання розвитку біоекономіки. Вважаємо, що у сучасних умовах існує потреба ґрунтовного вивчення та проведення аналізу та оцінки поглядів стосовно сутності державного регулювання економіки та визначення ролі держави в розвитку біоекономіки. Це зумовлює необхідність розробки та впровадження нових теоретично-методичних та практичних підходів до формування та реалізації моделі державного регулювання розвитку біоекономіки в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для формування моделі державного регулювання розвитку біоекономіки необхідно визначити конкретні об'єкти та інструменти регулювання. Об'єкти впливу державних органів влади визначаються системою стратегічних цілей, котрі формуються в процесі побудови національної економічної політики стосовно розвитку біоекономіки.

Алгоритм формування механізму державного регулювання розвитку біоекономіки складається з таких етапів: 1) визначення конкретних об'єктів регулювання та цілей, котрі трансформуються в критерії регулювання; 2) виявлення оптимальних методів впливу на об'єкти регулювання; 3) аналіз важелів (інструментів) регулювання, котрі визначають вплив на елементи об'єкта регулювання та їх взаємозв'язки; 4) визначення сукупності необхідних ресурсів.

Під час створення механізму державного регулювання розвитку біоекономіки перш за все слід визначити конкретні об'єкти регулювання та цілі, котрі потрібно трансформувати в критерії регулю-

вання. Оскільки об'єктом державного регулювання є розвиток біоекономіки, необхідно визначити конкретні кількісні цілі її розвитку за певний період, які повинні бути зазначені в Державній стратегії розвитку біоекономіки до 2030 року (наприклад, частка відновлюваних джерел енергії в їх загальному обсязі, кількість відсотків, на яку слід знизити енергоємність виробництва, кількість побудованих в Україні заводів з виробництва біопалива, показники зниження викидів парникових газів в атмосферу, кількісні показники внутрішнього попиту та експорту біотехнологічної продукції, обсяги виробництва біомаси).

Оскільки ми зазначаємо, що одним з основних інструментів державного регулювання розвитку біоекономіки є соціальне партнерство [12], то вважаємо доцільним основні цілі та завдання розглянути відповідно до рівнів його формування (рис. 1).

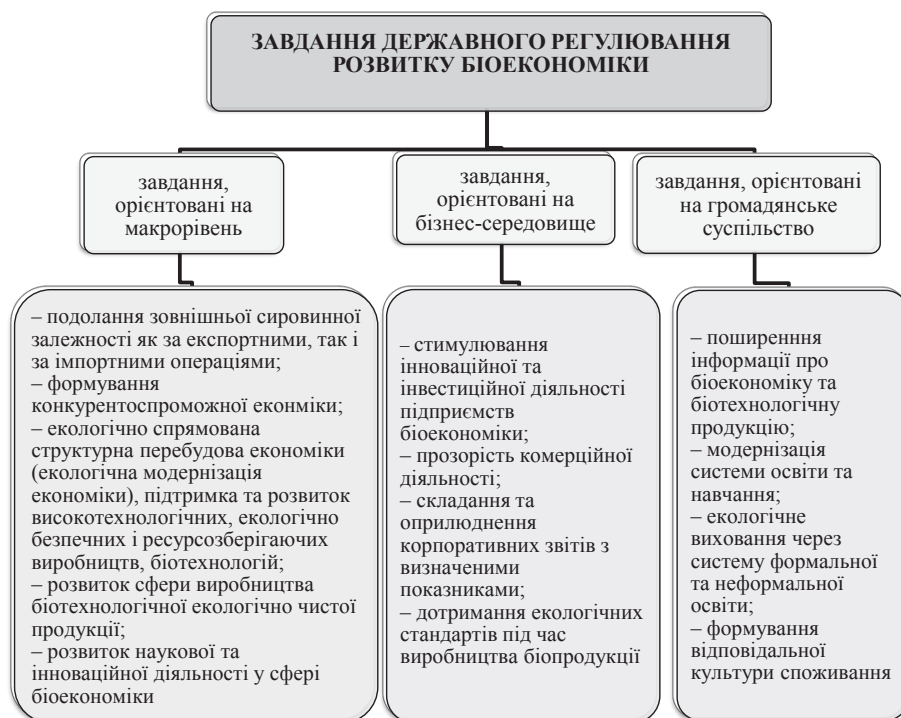

Рис. 1. Завдання державного регулювання розвитку біоекономіки в Україні

Рис. 2. Система методів державного регулювання розвитку біоекономіки

У період розвитку біоекономіки причини «провалів» ринку й необхідність державного регулювання набувають певної специфіки, що зумовлена своєрідними завданнями держави та, що найсуттєвіше, інституційною недостатністю забезпечення ефективної взаємодії між державним, приватним і громадським секторами економіки в умовах розвитку біоекономіки. Зокрема, доступність, поширення та достовірність інформації про розвиток біоекономіки, біотехнологічну продукцію мають ключове значення для прийняття рішень як в умовах ринкової взаємодії, так і під час здійснення державного регулювання.

Для визначення більш ефективних методів та інструментів регулювання розвитку біоекономіки необхідно розглянути її складові елементи та їх взаємозв'язки. Складовими елементами біоекономіки є аграрний сектор, котрий виробляє біомасу, виробничий сектор (підприємства, що переробляють біомасу і виготовляють біотехнологічну

продукцію (підприємства хімічної, енергетичної, фармакологічної, харчової промисловості)), науково-дослідний сектор (система науково-дослідних інститутів, навчальних закладів різних рівнів), сектор споживання (споживачі біотехнологічної продукції, громадське суспільство). Тому важелі регулювання повинні бути спрямовані на розвиток цих секторів та формування ефективних взаємозв'язків між ними (наприклад, розробка логістичних схем постачання біомаси до центрів її переробки, розвиток прямих зв'язків між науково-дослідними установами та виробничим сектором), формування засад соціальної відповідальності біоекономіки, створення сприятливої податкової політики, інші заходи поліпшення умов господарювання.

Важливим кроком є встановлення оптимальних методів впливу на об'єкти регулювання, котрі конкретизують інструментарій, способи, технології досягнення поставлених завдань. Розглядаючи методи державного регулювання розвитку біоекономіки, можемо систематизувати їх за певними критеріями (рис. 2).

Ми вважаємо, що розвиток біоекономіки потребує оптимального поєднання прямих та непрямих методів регулювання, які, нівелюючи провали ринкової економіки, сприятимуть ефективному розвитку біоекономіки. Крім зазначених традиційних методів державного регулювання, ми включили до системи інституційні методи, котрі регламентують діяльність основних суб'єктів біоекономіки, структурують «правила гри» під час розвитку біоекономіки, зменшуючи інформаційну невизначеність. Ми визначаємо, що саме законодавчі норми є одним із головних елементів інституціонального середовища, в якому відбувається взаємодія основних суб'єктів економічної системи. Також ми дійшли висновку, що на сучасному етапі найбільш ефективним та дієвим інструментом державного регулювання розвитку біоекономіки є механізм соціального партнерства, котрий забезпечує оптимальне вирішення інтересів кожного суб'єкта та забезпечує досягнення стратегічних цілей розвитку держави. Базуючись на основі добровільної взаємодії держави, бізнесових структур та громадськості, цей інструмент

допомагає узгодити інколи протилежні цілі, а завдяки синергетичному ефекту сприяє розвитку біоекономіки на сучасному етапі. До організаційних методів ми відносимо розробку Державної стратегії розвитку біоекономіки, котра визначає основні напрями та критерії розвитку біоекономіки в Україні. В рамках організаційних методів ми пропонуємо формування секторальної інтеграції, котра передбачає створення системи господарських зв'язків у процесі обміну результатами діяльності секторів біоекономіки (наприклад, логістика щодо доставки та переробки біомаси, впровадження наукових розробок у виробничу сферу, створення й підтримка територіальних агробіокластерів), розвиток і підтримку інфраструктури біоекономіки.

Для реалізації механізму державного регулювання розвитку біоекономіки необхідна певна сукупність ресурсів (матеріально-технічних, фінансових, соціальних, інституційних тощо), під час використання яких реалізуються методи регулювання та забезпечується виконання стратегічних цілей. Цей крок передбачає формування державного бюджету з урахуванням необхідності виділення коштів на розвиток інноваційного потенціалу, котрий є основою розвитку біоекономіки [13], формування інвестиційних проектів розвитку конкретних структур біоекономіки (для забезпечення новітніми біотехнологіями, фінансування власних

ЦІЛЬОВА	<ul style="list-style-type: none"> визначення цілей, пріоритетів та основних напрямів розвитку біоекономіки
СТИМУЛЮЮЧА	<ul style="list-style-type: none"> формування регуляторів, здатних ефективно впливати на діяльність господарських суб'єктів і спрямовувати економічні процеси в напрямі розвитку біоекономіки
НОРМАТИВНА	<ul style="list-style-type: none"> формування нормативно-правової бази розвитку біоекономіки
КОРИГУЮЧА	<ul style="list-style-type: none"> коригування розподілу ресурсів в економіці з метою розвитку біоекономіки, усунення негативних зовнішніх ефектів тощо
СОЦІАЛЬНА	<ul style="list-style-type: none"> державне регулювання соціально-економічних відносин, перерозподіл доходів, забезпечення соціального захисту та соціальних гарантій, збереження навколишнього середовища
УПРАВЛІННЯ НЕРИНКОВИМ СЕКТОРОМ ЕКОНОМІКИ	<ul style="list-style-type: none"> регулювання державного сектору економіки та вплив на суспільство з метою стимулювання розвитку біоекономіки
КОНТРОЛЮЮЧА	<ul style="list-style-type: none"> державний нагляд і контроль за виконанням встановлених "правил гри", економічних, екологічних, соціальних стандартів тощо
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА	<ul style="list-style-type: none"> регулювання всіх напрямів зовнішньоекономічної діяльності держави з метою захисту національних інтересів

Рис. 3. Функції державного регулювання розвитку біоекономіки в Україні

інноваційних розробок, підготовки висококваліфікованих спеціалістів в галузі біоекономіки, вжиття заходів соціального маркетингу).

Зрозуміло, що для формування механізму державного регулювання розвитку біоекономіки потрібні стабільність політичної системи країни, взаємодія між усіма суб'єктами біоекономіки, розуміння всіма членами суспільства того факту, що без розвитку біоекономіки неможливі економічне зростання, ефективний розвиток всіх галузей економіки та підвищення рівня добробуту насе-

лення. За цих умов саме держава повинна стати гарантом послідовного здійснення завдань господарського регулювання, свідомо координувати процеси розвитку біоекономіки. Однак визнання необхідності державного регулювання розвитку біоекономіки ще не дає відповідей на питання, якими мають бути механізми державного регулювання. Зарубіжний досвід у цій сфері можна застосовувати лише обмеженою мірою до умов України. Важливо використовувати прогресивну практику державного регулювання розвитку біо-

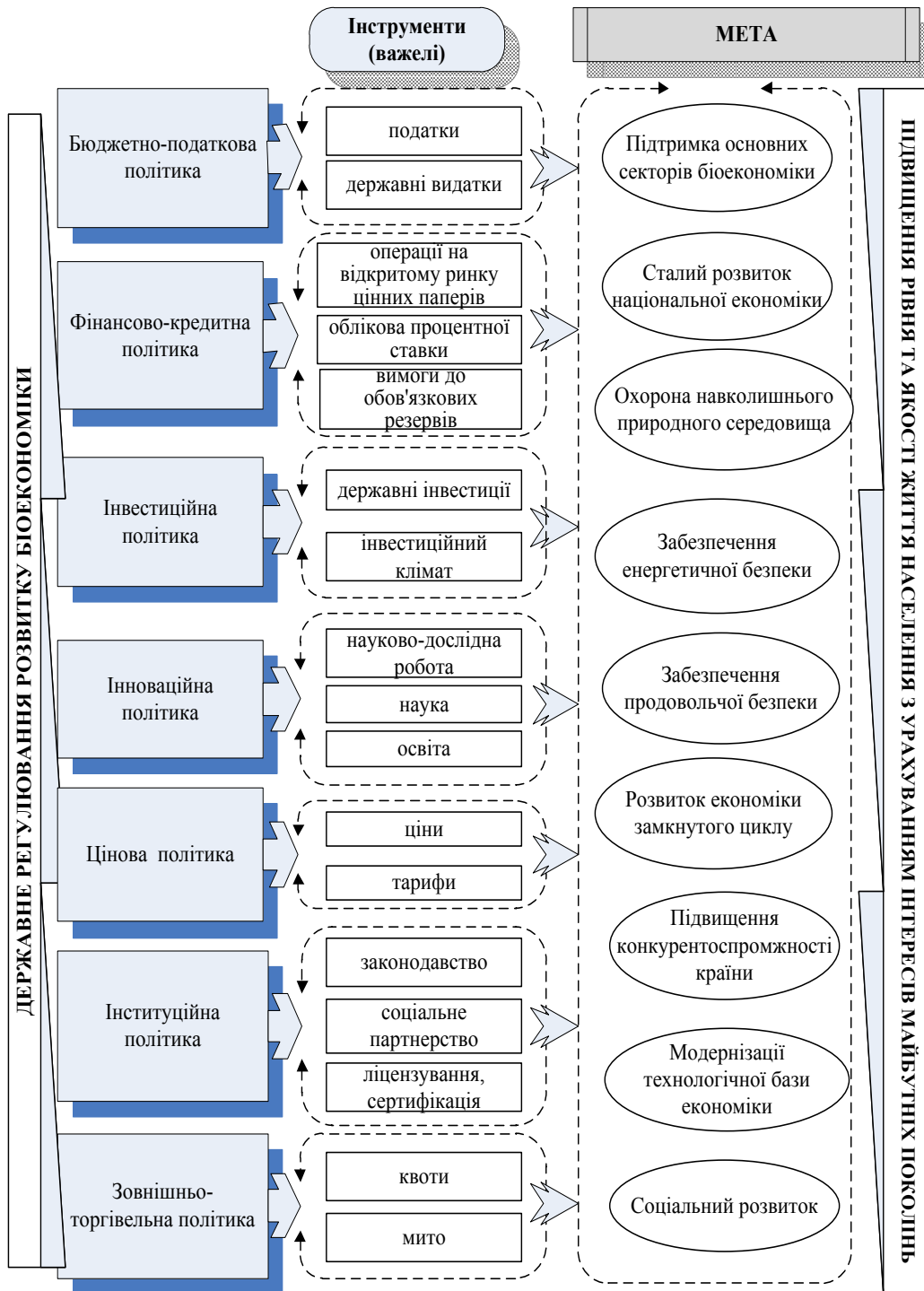

Рис. 4. Модель державного регулювання розвитку біоекономіки

кономіки з урахуванням національних, історичних, соціально-економічних особливостей і сучасних вимог суспільного розвитку.

Причини необхідності державного регулювання розвитку біоекономіки впливають з його основних цілей, завдань і функцій (рис. 3).

Цільова функція передбачає визначення цілей та пріоритетів національного розвитку (держава формує стратегічні цілі розвитку біоекономіки, визначає потрібні ресурси, їх ефективність, а також соціальні, економічні наслідки цих дій шляхом розроблення Державної стратегії розвитку біоекономіки до 2030 року).

Стимулююча функція визначає регулятори, здатні ефективно впливати на діяльність господарських суб'єктів і спрямовувати економічні процеси країни в напрямі розвитку біоекономіки. До таких регуляторів можна віднести сприятливу податкову політику; формування сприятливого інвестиційного клімату, необхідного для розвитку аграрного виробництва як бази виробництва біомаси, науково-дослідної сфери як джерела розроблення біотехнологій, необхідних для виробництва біотехнологічної продукції.

Нормативна функція охоплює правові основи ефективного функціонування біоекономіки за рахунок прийняття відповідних законів та застосування інших нормативних та регулятивних засобів.

Коригуюча функція передбачає вжиття низки заходів з метою перерозподілу ресурсів для зміни структури виробництва в бік використання відновлюваних ресурсів, розвитку кругової економіки на основі використання сучасних біотехнологій.

Соціальна функція сприяє реалізації соціальних цінностей (держава забезпечує соціальний захист та соціальні гарантії, сприяє підвищенню якості життя, забезпечує збереження навколишнього середовища та сталий розвиток).

Безпосереднє управління неринковим сектором економіки передбачає регулювання діяльності державного сектору економіки та вплив на суспільство з метою стимулювання розвитку біоекономіки. Для виконання цієї функції необхідно застосовувати фінансування фундаментальних досліджень у галузі біоекономіки за рахунок бюджетних платежів та кредитів, фінансування заходів соціальної та культурної політики задля формування нових суспільних норм, заснованих на необхідності розвитку біоекономіки, державну закупівлю біотехнологічної продукції тощо.

Контролююча функція вимагає розробки державних стандартів біотехнологічної продукції, нагляду й контролю за їх дотриманням, формування сприятливого середовища розвитку біоекономіки.

Зовнішньоекономічна функція держави полягає в регулюванні всіх напрямів зовнішньоекономічної діяльності держави з метою захисту національних інтересів у системі світового господарства. Засо-

бами її реалізації є регулювання курсу національної валюти, стимулювання експорту, регулювання імпорту, митна політика, режим конвертованості, умови вивозу капіталу.

Таким чином, державне регулювання розвитку біоекономіки можна визначити як сукупність конкретних форм, методів, засобів, інструментів, інститутів та правових форм, які застосовуються в процесі реалізації відповідної державної політики для регулювання виробничо-економічних та суспільних відносин між основними суб'єктами відповідно до основних цілей сталого розвитку держави. Модель державного регулювання розвитку біоекономіки зображено на рис. 4.

Висновки з проведеного дослідження. Побудована модель визначає, що основними завданнями держави в період розвитку біоекономіки є визначення легітимних та ефективних норм і правил взаємодії між економіко-правовими суб'єктами та контроль за їх виконанням. Головна мета державного регулювання розвитку біоекономіки полягає в довгостроковому забезпеченні добробуту населення та можливостей регенерації природної системи.

Слід наголосити на тому, що основною функцією державного регулювання розвитку біоекономіки є організація життя в суспільстві з метою забезпечення умов для нормальної його життєдіяльності та забезпечення можливості реалізації потреб майбутніх поколінь. Це потребує комплексного регулювання з урахуванням інтересів різних категорій осіб, а саме суб'єктів господарювання, їх об'єднань, споживачів, найманих працівників, територіальних громад держави, а також міжнародної спільноти. Комплексне та збалансоване врахування всіх цих інтересів можна забезпечити, лише використовуючи такий інститут державного регулювання розвитку біоекономіки, як соціальне партнерство.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонова Л. Державне регулювання соціо-еколого-економічного розвитку регіонів України на інноваційній основі. Державне управління. 2015. № 252. Т. 263. С. 6-10.
2. Діброва А. Сучасне трактування сутності державного регулювання аграрного сектору економіки. Економічна теорія. 2007. № 1. С. 76-84.
3. Корецький М. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці: монографія. Київ: вид-во УАДУ, 2002. 260 с.
4. Мордвінов О. Управління аграрним природо-користуванням в умовах ринкової трансформації: монографія. Київ: УАДУ, 2000. 344 с.
5. Воротін В. Макроекономічне регулювання в умовах глобальних трансформацій: монографія. Київ: вид-во УАДУ, 2002. 392 с.
6. Геєць В. Про єдність і суперечності у розвитку суспільства, держави та економіки. Економіка України. 2012. № 10. С. 4-23.

7. Дикань Л. Государственное управление развитием экономики Украины в условиях «третьей волны» глобализации. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2013. № 43. С. 11-20.

8. Павлова Г. Методи державного регулювання аграрного сектора економіки України. URL: www.investplan.com.ua/pdf/9_2013/13.pdf.

9. Байдала В., Бутенко В. Формування довгострокової стратегії державної підтримки розвитку біоекономіки. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. 2014. Вип. 1 (8). Т. 1. С. 48-54.

10. Талавыря Н., Байдала В., Бутенко В. Формирование потенциала для развития биоэкономики в Украине. Bioeconomy and Sustainable Development of Agriculture: II International Scientific-Practical Conference (11-12 October, 2013, Tbilisi). Ivae

Javakhsivili Tbilisi State University, 2013. P. 440-444.

11. Geletukha G. Development and Prospects of Bioenergy in Ukraine. Енергетичні культури від вирощування до використання. Зарубіжний і вітчизняний досвід: матеріали семінару FORBIO (21 лютого 2018 року). URL: <http://uabio.org/uabio-news/3509-forbio-seminar-kiev-2018-materials>.

12. Бутенко В. Інституційні засади розвитку соціального партнерства в Україні. Зб. наук. праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / за ред. М. Кропивка. № 1. Мелітополь: вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2014. С. 61-66.

13. Бутенко В. Інноваційний розвиток України як основа формування біоекономіки. Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal. 2017. Vol. 3. № 1. P. 54-66.

РИНОК ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

ORGANIC PRODUCTION MARKET IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT

УДК 338.432:631.1

Вінюкова О.Б.

науковий співробітник сектору маркетингу та економічних досліджень Донецька державна сільськогосподарська дослідна станція НААН України

Чугрій Г.А.

науковий співробітник сектору маркетингу та економічних досліджень Донецька державна сільськогосподарська дослідна станція НААН України

У статті розглянуто сучасний стан виробництва органічної продукції в Україні. Розкрито екологічні, соціальні та економічні переваги запровадження виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції в Україні. Охарактеризовано причини, які перешкоджають виробництву органічної продукції. Окреслено перспективи розвитку органічного виробництва, доцільність збільшення його масштабів. Запропоновано заходи державного стимулювання та управління виробництвом органічної продукції.

Ключові слова: органічне виробництво, органічна продукція, органічні оператори, розвиток органічного ринку.

В статье рассмотрено современное состояние производства органической продукции в Украине. Раскрыты экологические, социальные и экономические преимущества внедрения производства экологически чистой сельскохозяйственной продукции в Украине. Охарактеризованы причины, препятствующие производству органической продукции.

Определены перспективы развития органического производства, целесообразность увеличения его масштабов. Предложены меры государственного стимулирования и управления производством органической продукции.

Ключевые слова: органическое производство, органическая продукция, органические операторы, развитие органического рынка.

The article deals with the current state of organic production in Ukraine. The ecological, social and economic advantages of introduction of ecologically pure agricultural production in Ukraine are revealed. Characterized by the reasons that prevent the production of organic products. The prospects for the development of organic production, the expediency of increasing its scale for increasing demand are outlined. The measures of state incentives and management of production of organic products are proposed.

Key words: organic production, organic production, organic operators, development of the organic market.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку аграрного сектора економіки ступінь продовольчої та екологічної безпеки істотно обумовлений альтернативними технологіями в галузі сільськогосподарства. Останніми роками в країні спостерігається збільшення обсягу внутрішнього ринку споживання органічної продукції, зростає попит на органічні продукти харчування. Виробництво органічної продукції є практичною реалізацією концепції сталого розвитку аграрного виробництва, що передбачає поєднання захисту довкілля, економічного зростання та соціального розвитку як вза-

ємозалежних та взаємодоповнюючих елементів стратегічного розвитку держави, що гарантуватиме населенню високу якість продовольства як важливого складника продовольчої безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню стану виробництва органічної продукції та перспектив його розвитку в Україні приділяється велика увага з боку таких вчених, як В.І. Артиш, В.Г. Грановська, О.Т. Дудар, М.І. Кобець, О.Б. Кузьменко, Є.В. Милованов, О.В. Ходаківська. Незважаючи на вагомість наукових робіт, наукове обґрунтування сутності практичних кроків щодо